

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОГО НОРМОТВОРЕННЯ

Викладення правової норми з максимальною чіткістю, точністю і простотою сьогодні стає край необхідним і надзвичайно актуальним.

Проблема “мови закону”, “нормативного вираження”, “чіткого законодавства” тривалий час була і продовжує залишатися в полі зору вчених-правознавців, юристів-практиків, нормотворців та широкого загалу, що на собі гостро відчуває вплив відповідних експресивних засобів, слів, стилю, форми вираження та суті правових норм. Це не випадково, оскільки особливістю мови закону є її офіційний характер. У законодавчому акті мовна форма нормативна і формально закріплена. Вона не може бути самостійно змінена, викладена іншими словами. Порядок слів, речень і частин тексту повинен залишатися незмінним. Як зазначається в юридичній літературі, мова законодавства є мовою суверенної влади, що за її допомогою здійснює державне керівництво суспільством.

Нормативне вираження, застосування термінологічного апарату надзвичайно актуальне для всіх без винятку галузей законодавства, оскільки є складником процесу їх кодифікації та уніфікації. Для того, щоб текст закону вважався чітким, він не тільки має бути легким для розуміння, але й усі, хто його читатиме, повинні однаково розуміти його суть.

У сучасній юридичній літературі зазначена проблема набула нового забарвлення, оскільки пов'язана в появою нових сфер суспільних відносин, які вимагають відповідного механізму правового регулювання.

Мова екологічного права, значення нормативних визначень і термінів, які в ньому застосовуються, надзвичайно актуальні. Насамперед вони є засобом визначення об'єктів правового регулювання, цілей реалізації норм законодавства, що регулює відповідне коло суспільних відносин. Терміни, які використовуються в екологічному праві і водночас є одним з елементів юридичної техніки, являють собою необхідний інструментарій для розроблення і прийняття Екологічного кодексу України. Крім того, відповідні поняття є засобом вираження цілей екологічно коректної поведінки, досягнення яких повинні прагнути їх адресати.

Дослідження питання екологічного нормотворення є необхідним для того, щоб говорити однією мовою, адекватно розуміти один одного. Так, існує думка про те, що одна з причин низької ефективності екологічного законодавства – якість тексту нормативно-правового акта. Результативність правового регулювання залежить від того, наскільки точні, логічно

пов'язані та послідовні юридичні формулювання, а також наскільки однаковим є застосування юридичних понять і термінів.

Невипадково відомий російський учений-правознавець О.С. Колбасов зауважив, що сьогодні відбуваються важкі пошуки необхідних слів, які найкраще виражали б сутність правових категорій та явищ. Термінологія, на його думку, збагачується різноманітними шляхами: відходять в історію застарілі терміни, але раптом, виявивши свою життєздатність, конструюються нові, залучаються в обіг слова, запозичені з побутової, політичної чи наукової лексики. Іноді відомим термінам надається інше значення, відмінне від первинного. Одним словом, відбувається свого роду термінологічні “блукання”, цілком зрозумілі й виправдані у процесі розвитку права. Проблема лише в тому, щоб не “заблукати”.

У науці екологічного права, як і в екологічному законодавстві взагалі, де значною мірою відображаються публічні інтереси, використання термінологічного апарату має бути чітким і доступним. Його ж аналіз свідчить про протилежне. Характерним для екологічного права є застосування не тільки традиційних, широко відомих термінів, але й нагромадження і застосування термінології, що позначає певні технічні прийоми і методи діяльності в галузі охорони довкілля, відомої лише незначному колу спеціалістів – екологам, біологам, зоологам, маркшейдерам, гідротехнікам, лісничим та ін. Спробуємо в них визначитися.

Наразі термін “екологія” міцно закріпився у суспільній свідомості. Екологія стала одним з основних показників ставлення людини до життя, навколишнього природного середовища. Екологічна свідомість відображає духовність суспільства, його “порозуміння” з природою, невід'ємною частиною якої є людина.

Уперше термін “екологія” було впроваджено в науковий обіг у середині 60-х років XIX ст. німецьким зоологом Е. Геккелем. Екологію він визначав як науку, що вивчає взаємовідносини організмів з навколишнім природним середовищем. За сто років поняття “екологія”, “екосистема” міцно увійшли в науковий обіг. Сьогодні екологія являє собою природне перехрестя для фахівців усіх напрямів: біологів, математиків, медиків, метеорологів та інших, для кого (як і для всіх людей нашої планети) екологічні знання конче важливі й необхідні.

Серед традиційних термінів, широко застосовуваних у науці екологічного права та екологічному законодавстві, необхідно виділити: “природа”, “навколишнє природне середовище” та його синонім “довкілля”, “ландшафт”, “тварини”, “рослини”, “ліси”, “надра”, “атмосфера”, “заповідники”, “національні природні парки”, “водні ресурси” та ін.

Розширюється й обсяг підгалузевої екологічної термінології. При цьому необхідно зазначити, що новелою екологічного законодавства сьогодні є те, що в тексті законів, які приймаються, наводиться зміст викорис-

товуваних термінів, що виключає можливість їх суб'єктивного тлумачення. Вперше це було зроблено у Водному кодексі України, прийнятому 6 червня 1995 р. Відповідно до ст. 1 у цьому кодексі вживаються такі терміни: “басейн водний”, “б'єф”, “болото”, “вода дренажна”, “вода лляльна”, “водогосподарський баланс”, “водозабір”, “водоносний горизонт”, “межень”, “озеро”, “ставок”, “рибогосподарський водний об'єкт”, “уріз води” та деякі ін. На жаль, поресурсові кодекси та закони, які були прийняті перед Водним кодексом України (закони “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про природно-заповідний фонд”, “Про охорону атмосферного повітря”, “Про тваринний світ” (ред. 1993 р.), “Про екологічну експертизу”, Лісовий кодекс України, Кодекс про надра України та ін.) не мають відповідних термінологічних позначень. Інші закони та кодекси екологічної спрямованості, прийняті після 1995 р., містять у відповідних статтях термінологічні позначення, що використовуються в їх тексті. Наприклад, закони України “Про меліорацію земель” від 14.01.2000 р., “Про рослинний світ” від 09.04.1999 р. визначають такі терміни, як: “меліорація земель”, “меліоративні заходи”, “меліоровані землі”, “моніторинг зрошуваних та осушуваних земель”, “рослинний світ”, “дикорослі рослини”, “природні рослинні угруповання”, “акліматизація”, “об'єкти рослинного світу”, “природні рослинні ресурси”, “інтродукція” та ін.

Застосування у відповідних поресурсових законах та кодексах термінологічних позначень є виправданим і актуальним. Саме це уможливило усунення спірних питань, суперечностей між положеннями різних законів, адаптацію суспільства до нового законодавства, визначення мети, якої прагне законодавець, надання громадянам правової забезпеченості тощо.

У зв'язку із зазначеним очевидною є необхідність подальшого розроблення та вдосконалення термінологічного апарату, який використовується в екологічному праві та законодавстві. Однак при цьому не слід удаватися до крайнощів і розробляти уніфіковані міжгалузеві термінологічні сталони для їх офіційного використання, як це іноді пропонується в юридичній літературі. Право, законодавство та наука, що їх вивчає, є досить динамічними явищами, на яких статична застиглість може позначитися лише негативно.